

Prof. Dr. Ergin Çiftçi

Sporcu
erginciftci@gmail.com

Arcibel'in Oyunu

Satranç Devrimci Bir Oyundur

Mavikale'nin bu sayısında, büyük kısmı bir hapisanede geçen bir filmi tanıtacağım: **Arcibel'in Oyunu**

FİLMİN KÜNYESİ	
Türkçe adı	Arcibel'in Oyunu
Orijinal adı	El Juego de Arcibel
İngilizce adı	Arcibel's Game
Yönetmen	Alberto Lecchi
Yapım yılı	2003
Yapımcı ülke	Arjantin
Orijinal dil	İspanyolca
Süresi	115 dakika
Oyuncular	Darío Grandinetti, Diego Torres, Juan Diego, Rebeca Cobos, El Rengo
Yaş sınırı	13 yaş
IMDB Puanı	7.1

Perde, altıgen taşlarla döşenmiş bir yer döşemesinin üstüne açılır. Yönetmen bize filmde emeği geçenleri tanıtırken kareleri altıgen bir tahtada farklı bir satranç oyununa tanıklık ettiğimiz hissine kapılırız. Zemin birden kurgusal bir Latin Amerika ülkesi olan Miranda Cumhuriyeti'nin haritasına dönüşür. Kendimizi loş bir odada sorgulanan yaşlı bir mahkûm ve sorgulayan askerle baş başa buluruz. Haritanın üstünde tek başına siyah bir piyon durur; Ahşaptandır, yıpranmıştır, siyah

boyası yer yer dökülmüştür, sanki sorgulanan mahkûm kadar yaşlıdır. "Neden buradayız?" sorusuna yanıt aramak için yönetmen zamanı geriye sarar.

Yıllar öncesine, 1967 yılına gideriz. Miranda Cumhuriyeti'nin önemli gazetesi El Mundo'nun satranç, yıldız falı ve kare bulmaca köşesi yazarı genç Arcibel Alegría ile tanışırız. Yanı başında duran satranç tahtasında siyahlarla bir piyon hamlesi yaptıktan sonra oyunu analiz ettiği yazısına döner (Diyagram 1 ve 2). Gazetenin yayın yönetmeni her zaman olduğu gibi bu yazıya da müdahale edecektir: "Siyah Şah beyaz piyonlar tarafından sıkıştırılmış durumda ve yalnızca bir mucize onun hayatta kalmasını sağlayabilir." Yayın yönetmeni genç yazarı uyarır: "Bizler gazeteciyiz, şair değil!" Bu sırada yayın yönetmeninin istediği iki fotoğraf gelir, bunlardan biri ülkeyi yöneten General Abalorio'ya aittir. Satranç yazısı, at yarışı haberinin altında yer alacak, başlığı "Köşeye sıkışmış Siyah Şah" olacak, altında da satranç yazarı Arcibel Alegría'nın imzası bulunacaktır.

Yazısını teslim eden Arcibel, sanki bir daha buraya dönmeyeceğini biliyor-muşçasına son hamleyi yapan siyah piyonu yanına alır. Sokağa çıkan Arcibel'i giderek daha yakından tanırız. Yalnız bir adamdır o. Tek varlığı, boşandığı eski eşiyile yaşayan küçük kızı Rosalinda'dır. Yaşadığı maddi sorunlar nedeniyle kızını görmesine izin verilmemektedir. Umut-suzca sokaklarda dolaşırken tek bir kez gördüğü güzel bir genç kızı düşleyecek kadar yalnızdır.

Aceleyle basılan gazetede yazısının basımı sırasında yapılan yanlışlık Arcibel'in bütün hayatını değiştirir. Satranç yazısı, "zor durumdaki siyah şah" ile devlet başkanını kastettiği anlaşılacak şekilde, başkanın fotoğrafının hemen yanına basılmıştır. Bu yanlış anlama onu otoriter devlet düzeni içinde hızla hapis-haneye düşüreceklerdir.

Arcibel'in hemen komşu hücrelerinde bulunan mahkûm Palacios duvara vurarak daha ilk günden onunla iletişim kurmaya çalışır. Arcibel bu iletişimde kullanacağı aracı çıkarır cebinden; gazetede satranç takımından geride kalan tek yadigâr olan pırlıl pırlıl, siyah bir piyon.

Kibrit çöpünden yapılmış bir satranç taşı.

Arcibel kibritten satranç takımı ile oynuyor.

Hapishane çeşitli muhalif ideolojileri benimsemiş mahkûmlarla doludur. Buraya bir tek Arcibel farklı bir nedenle düşmüştür: Satranç! Palacios ona gerçekten iyi bir satranç oyuncusu olup olmadığını sorar. Arcibel, Amerikalı Şampiyon Wilson ülkelerine geldiğinde 20 oyuncuya karşı oynadığı gösteriyi hatırlatır; Arcibel bu gösteride beraberlik yapmayı başarmıştır! Bu haber Palacios'u fazlasıyla heyecanlandırır, sonunda satranç oynayacak dişine göre bir rakip bulmuştur. "Ama bir satranç takımımız bile yok" diye itiraz eder Arcibel. Palacios cebinden ilginç bir satranç takımı çıkararak ona yanıldığını gösterir hemen. Bu bir kibrit kutusundan üretilmiş yegâne satranç takımındır. Kutunun üstüne kareler çizilmiş, kibrit çöplerinin bir ucu satranç taşları olarak yontulmuş, diğer ucu kibrit kutusundaki karelere açılmış deliklere tam oturacak biçimde inceltilmiştir. Hapishanede bulunduğu uzun yıllar boyunca bir takım olmadan satranç oynamaya alışmış Palacios bu eşsiz takımı Arcibel'e hediye eder. Aralarındaki haberleşmenin nasıl olacağını anlatır, her taş için bir vuruş sayısı olacaktır; piyon 1, fil 2, at 3, kale 4, vezir 5 ve şah 6... Palacios aralarında 1000 oyunluk bir turnuva önerir. Ne de olsa zamandan bol bir şeyleri yoktur.

Bir gün bulmaca çözerken Latin Amerikalı dünya satranç şampiyonu sorulur, Arcibel kolaylıkla yanıtlar: Capablanca. Günler, aylar, yıllar geçer, zamanın durduğu bu yerin dışında akan hayattan haberler gelmeye devam eder, Che Guevera'nın ölümü, Berlin Duvarı'nın yıkılması, Körfez Savaşı... Bu arada kızı Rosalinda büyümüş, bir zamanlar babasının çalıştığı El Mundo gazetesinde yıldız falı ve kare bulmaca köşesinde işe başlamış, bu sayede babasının, annesinin söylediği gibi ölmediğini, hala hayatta olduğunu keşfetmiştir. Rosalinda babasının suçunu sorduğunda gazetecilerden biri "Bir satranç piyonu çalmak." olarak açıklar. Arcibel yanından hiç ayırmadığı o siyah

piyonu o zaman gösterir kızına. Artık özgür olmayı dilemek için haklı bir gerekçesi vardır. Ancak özgürlük bir türlü gelmek bilmez. Bu zamanın donduğu, akmak bilmediği mekânda arkadaşı Palacios elinde kibritten satranç takımı, son hamlesini yapamadan göçüp gider.

Nihayet ülkeye demokrasi gelir, seçim yapılır, General Abalorio seçimi kazanarak devlet başkanı olur! Seçimden sonra politik suçlular için af çıkarılsa da Arcibel af kapsamının dışında kalır. "Anlaşılan satranç oyuncularını tehlike arz etmeye devam ediyor!" demekle yetinir.

Yeni dönemde artık hapishane adli suçlularla dolacaktır. Arcibel bundan sonra iki kişilik bir hücrede kalacağını öğrenince hücre arkadaşının hiç olmazsa satranç bilmesini talep eder. Artık onunla arası düzelen gardiyan en iyisini yapacağını söyler. Ancak getirdikleri saldırgan genç adam için "Üzgünüm, satranç bildiğini hiç sanmıyorum." de-

mek zorunda kalır. Yeni hücre arkadaşı Pablo giderek Arcibel'e hayranlık duymaya başlar. Arcibel ona okuma, yazma ve meditasyon öğretir.

Hapiste 20 yılını dolduran Arcibel'e diğer mahkûmların bir sürprizi vardır, mahkûmlardan oluşan bir satranç takımı! Arcibel, bu canlı satranç takımında, Pablo ile ortak olarak oynadığı maçı kaybedince çok sinirlenir. Pablo bir türlü iyi bir satranç oyuncusu olamayacak gibi görünmektedir. Arcibel sonunda Pablo için başka bir oyun geliştirmeye karar verir. Hücrenin zeminine Miranda haritası çizer, önemli şehirlerin yerini işaretler, durumu ifade eden kartlar ve orduları gösteren düğmeler ve şişe kapakları kullanarak iki kişilik bir savaş oyunu geliştirir. Her iki taraf zar kullanılarak hamlesini yapacak, Pablo'nun amacı, gerilla kuvvetleriyle, Siyah piyonun temsil ettiği, diktatörü devirmek olacaktır. Zaman geçtikçe Pablo bu yeni oyunda Arcibel'i şaşırtacak kadar büyük

Arcibel, genç Pablo'yu eğitiyor.

Arcibel'in doğum günü için hazırlanan canlı satranç takımı.

bir başarı gösterir. Yinelenen oyunlarda yeni stratejiler geliştirerek muhteşem bir savaşçı olduğunu kanıtlar. Sonunda oyunun mucidini yenerek Miranda'nın kontrolünü eline geçirir. Gün gelir Pablo başarılı bir planla hapisneden de

kaçar. İlk işi Rosalinda'yı bulmak ve onunla mücadeleye başlamak olur.

Arcibel sorgulansa da hücre arkadaşı Pablo'nun kaçıışı konusunda sır vermez. Kısa bir rahat bırakılma döneminin ardından Arcibel üstündeki baskılar ye-

niden yoğunlaşır. Ülkede Pablo'nun liderliğinde bir gerilla hareketi başlamış, giderek halk desteği kazanmış, kentin duvarları isyanın altıgen sembolü ile dolmuştur. Arcibel'den bu oyunu öğrenmek, böylece Pablo'nun hedeflerini önceden kestirmek isteyen dikta yönetimi baskısını yoğunlaştırırsa da devrim gerçekleşir. Pablo mücadele sırasında hayatını kaybetse de hareketin artık lidere ihtiyacı kalmamıştır. Arcibel özgürlüğüne ve mahkûmken hayal ettiklerine geç de olsa kavuşacak, perde artık umutlu bir ülkenin üstüne inecektir.

Arcibel'in Oyunu, Arjantinli yönetmen Alberto Lecchi'nin en başarılı filmlerinden biri. Yönetmen senaryonun yazımında da katkıda bulunmuş. Latin Amerika dışında çok tanınmayan yönetmenin kendi ülkesinde aldığı çok sayıda ödülü bulunuyor.

Arcibel'in Oyunu, satrancı filmin ana omurgasına yerleştirdikten sonra Latin Amerika'nın geleneğinde bulunan totalitarizm ve ona tepki olarak oluşan devrim tutkusunu başarıyla birleştirerek sağlam bir bütünlük oluştu-

Arcibel, hapisane dışında bir yaşam düşünüyor.

Che Guevara, satranç oynuyor.

ruyor. Filmin öncelikle çok başarılı bir hapisane filmi olduğunu belirtmeliyim. Arcibel'in bir satranç köşesinde yanlışlıkla yorumlanan devrimci mesajının yine satranç benzeri bir oyun ile otoriter rejimin sonunu getirmesi oldukça ironik. Arcibel'in Pablo'ya diktatörden yoksun bir ülkeyi hayal etmesini sağlması piyonların şahı gerçekten de köşeye sıkıştırmasıyla sonuçlanıyor.

Arcibel'in Oyunu, satranca geniş biçimde yer veren bir film olmasına karşın satrançsever izleyiciyi mutlu edecek konular sunmıyor. Filmde en açık görünen konumda sanki şah ve vezirlerin yeri yanlışmış gibi görünüyor. Bu konumlarda şah olması oyunda bir kural hatası olduğunu gösteriyor. Konumlarda şah ve vezir yer değiştirse bile yapılan siyah piyon hamlesi anlamsız kalıyor. Bu kaba hataya karşın, filmde Arcibel insanlardan oluşan takımın "yanlış" dizildiğini fark ediyor.

Film bitiyor, kahramanlar, olaylar, duygular birer birer geçiyor aklım-

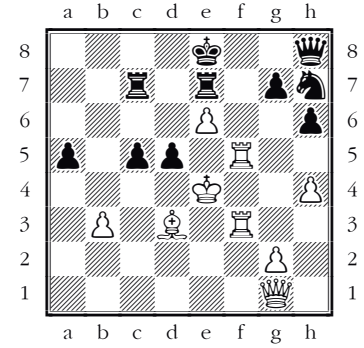
dan. Düşüncelerim en çok Arcibel'in ilk arkadaşları Palacios ve El Rengo'ya takılıyor. Berlin duvarının yıkılışını komünizmin bütün dünyaya yayılması olarak görece kadar romantiktiler. Che Guevara'nın devriminde bizzat onun tarafından dışarı salınacaklarına inanıyorlardı. Uzun uğraşlardan sonra onları boşuna beklememeleri için ikna ediyorum. Birlikte kaçıyoruz o hapisaneden, günler sürüyor Boliviya'ya varmamız. Bizi bulan gerillalar iyi tanıyor yanımdaki iki kafadarı, komutanlarına götürüyorlar hemen bizi. "Merhaba" diyorum, "meslektaşız biz." "Siz de devrimci misiniz?" diye soruyor elimi kuvvetle sıkarken. "Hayır" diyorum; "şairim ben, satranç oyuncusu ve doktor." "Evet ben de anlarım bunlardan biraz." diyor gülerek. Palacios'un kibritten takımıyla oynarken fark ediyor satrancı ne kadar özlediğini. Öyle güzel ki gözlerim kamaşıyor. Ona bakınca içimden şiir yazmak geçiyor ama yapamıyorum. Akif'in "Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!" dizesi geliyor aklıma nedense. Ve o uğursuz gün gelip çatıyor, hiçbir kurşunun ona ulaşmasına izin vermiyorum, beni delip geçmeden.

"Arcibel'in Oyunu" filminin DVD kapağı

FİLMDEN DİYAGRAMLAR

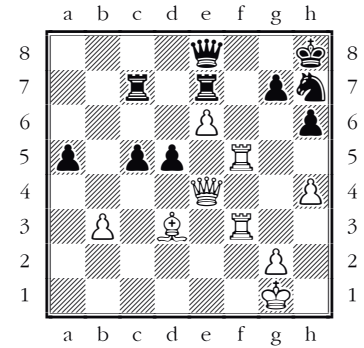
Diyagram 1

Siyah hamlede-dir.

1... d4

Diyagram 2

Siyah hamlede-dir.

1... d4

Kaynaklar

1. <http://www.imdb.com/title/tt0317772/> (Erişim tarihi: 22.03.2015)